

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Kristel Jakobson

**KODAKONDSUSE JA RAHVUSE SEOSSED
EESTIS ELAVATE VENE EMAKEELEGA
NOORTE NÄITEL**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Heiko Pääbo, PhD

Tartu 2019

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

/töö autori allkiri/

Kaitsmine toimub ...../kuupäev/ kell ...../kellaaeg/
...../aadress/ auditooriumis ...../number/.

Retsensent: ..... /nimi/ (...../teaduskraad/),
..... /amet/.

Lühikokkuvõte

Kuigi Eesti ühiskond on homogeensem kui eelnevatel lähikümnenditel, on vähemusgruppide identiteet endiselt aktuaalne küsimus arvestades elanike rahvuslikku, keelelist ja üldist kultuurilist tausta. Uurimistöö eesmärk on selgitada välja, kuidas Eestis elavad vene emakeelega noored mõistavad kodakondsust, rahvust ja nende omavahelist suhet.

Töö autor viis läbi kümme individuaalset pool-struktureeritud intervjuud Tallinnas ja Tartus vene emakeelega 16- kuni 22-aastaste noorte hulgas. Autor analüüsis intervjuude vastused intervjuu meetodi kaudu.

Uurimistöö tulemusena jõudis autor järeldusele, et enamik Eestis elavatest vene emakeelega noortest ei aseta kodakondsusele suurt rõhku – seda nähakse kui pelgalt paberit – ning see ei ühti sageli nende kodakondsusega – rohkem identifitseeritakse end rahvuse ja kultuuri kaudu.

Sisukord

Sissejuhatus	5
1 Teoreetilised lähtekohad	7
1.1 Kodakondsus	7
1.1.1 Eesti kodakondsus	7
1.1.2 Vene kodakondsus	8
1.1.3 Euroopa kodakondsus	8
1.1.3.1 Euroopa kodakondsuse mõiste	8
1.1.3.2 Euroopa kodakondsuse tõlgendused	9
1.2 Küsimus rahvusest, identiteedist	10
1.3 Varasemad uurimistulemused	12
2 Uurimistöö eesmärk, hüpotees ja uurimisküsimused	14
3 Metoodika	15
3.1 Meetodi valik	15
3.2 Valim	15
3.3 Andmete kogumine	17
3.4 Andmete analüüsimine	18
4 Intervjuude tulemused	19
4.1 Vene emakeelega noorte arusaam kodakondsustest	19
4.1.1 Erinäoline kodakondsuslik taust	19
4.1.2 Mõtted kodakondsuse vahetamisest	20
4.1.3 Kodakondsuste tulevikust	21
4.2 Vene emakeelega noorte eneseidentifitseerimine rahvuse küsimuses	22
4.2.1 Segregatsiooni tunnetus	22
4.2.2 Keeleõpe koolides	23
4.3 Euroopa ja Euroopa kodakondsusega suhestumine	24
4.3.1 Euroopa identiteedi vähene tunnetus	24
5 Arutelu	26
5.1 Euroopa jääb kaugeks	26

5.2 Kahe rahvuse vahel	27
5.3 Vene emakeelega noored nimetavad end eestivenelasteks	27
5.4 Arutelu kokkuvõte	28
Kokkuvõte	30
Kasutatud kirjandus	32
Lisa 1	34
Summary	35

Sissejuhatus

Eesti riigi kodakondsuspoliitika on pälvinud Euroopas korduvalt tähelepanu just oma teise riigi (Venemaalt) kodakondsusega inimeste ning ka kodakondsuseta inimeste kõrge osakaalu tõttu (Vero, 2017). 2017. aastal oli Eestis vene kodakondsusega isikuid 7%, Eesti kodakondsusega 85% ja määramata kodakondsusega elanikke 6% (Kaldur, Vetik et al., 2017: 5). Ometi arvestades Eesti ajaloolist konteksti ei tähenda, et kodakondsus võrduks rahvusliku enesemääratlusega. Veelgi enam – noorte hulgas, kes on sündinud eesti kodakondsusega, kuid kelle kodus suheldakse vene keeles ning põlvkonniti kantakse edasi vene kultuuri, on enese defineerimine rahvuslikult aina keerulisem ning vastuolulisem küsimus.

Eesti kodakondsust seostatakse eesti rahvusega - see on kirjas kodakondsuse omandamise protsessis. Siiski ei näe eestlased ega venelased end Eestis homogeense grupina (Kaldur, Vetik et al., 2017: 86). Nõnda on võimalik ka olukord, mille kohaselt riigi (Eesti) kodakondsus omandatakse juba sünni käigus, kuid kodune kultuuriruum jääb endiselt teise riigi (Venemaa) kultuuriruumiks. Antud olukordi esineb aina sagedamini ning segadus oma rahvusliku defineerimise suhtes on üha kergem tekkima.

Kuna Eesti kodakondsusega käib kaasas aastast 2004 ka Euroopa kodakondsus, ei piirdu Eesti riigi kodakondsus enam vaid üheselt mõistetava rahvuspõhise kodakondsusega. Euroopa kodakondsuse tulemisega kodakondsuspoliitika teemade valdkonda, on võimalik arutleda, kas eurooplasena identifitseerimine võiks olla lahendus indiviididele, kes küll omab rahvuspõhist riigi kodakondsust, kuid kes ei tunneta end riigi enamusse kuuluva etnilise grupi liikmena.

Seega peab antud töö autor oluliseks mõista, kuidas tajub vene emakeelega noor Eesti kodakondsust aga ka Euroopa kodakondsust - kas selle omamine on vene emakeelega noorele Eesti ühiskonnas oluline? Käesoleva uurimistöö eesmärk on välja selgitada Eestis elavate vene emakeelt rääkivate noorte suhtumine nii Euroopa, Eesti kui sünnimaa kui ka Venemaa kui koduse kultuuri kodakondsusesse.

Antud teema uurimine on oluline, kuna vastavaid noortele keskendunud uurimusi on läbi viidud vähe. Näiteks on Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring, viimati läbi viidud aastal 2017, uurinud, tehes järeldusi kõikide vanusgruppide üleselt, kuidas eesti elanikud on lõimunud Eesti ühiskonda. Teise näitena saab tuua ka Riigikaitse ja julgeoleku teadmiskeskuse käesoleva aasta aprillis avaldatud uuringu, mis keskendus just venekeelsetele noortele ja nende seotusele Eesti ühiskonnaga. Kuidas tunnetab vene emakeelega noor Tallinnas ja Tartus kodakondsust puudutavaid aktuaalseid küsimusi, on teema, mida peab antud töö autor oluliseks uurida just selleks, et teha tulevikuks järeldusi ja astuda ennetavaid samme segregatsiooni suunas panustades nõnda Eesti ühiskonna paremale lõimumisele.

Antud uurimistöö näol on tegemist kvalitatiivse uurimistööga. Läbi viidud intervjuud ei võimalda teha järeldusi kogu elanikkonna kohta, kuid annavad siiski detailsema sissevaate, kuidas noored kodakondsust ja rahvust enda jaoks lahti mõtestavad.

Töö koosneb neljast osast. Esmalt teeb autor ülevaate kasutatud kirjandusest ning probleemi aktuaalsusest, teises osas paneb autor kirja uurimistöö hüpoteesi ning uurimisküsimused. Kolmandas osas analüüsib autor intervjuudest kogutud vastuseid. Neljandas osas jõuab autor järeldustele ning vastab kolmele püstitatud keskele küsimusele: kuidas mõistab vene emakeelega noor Eesti, Vene ja Euroopa kodakondsust, kuivõrd kodakondsus ja rahvuslik enesemääratlus kattuvad valimisse jõudnud vene emakeelega noorte meelest, kas Euroopa kodakondsus on olulisem kui rahvuslik kodakondsus ja miks?

1 Teoreetilised lähtekohad

Planeeritava bakalaureusetöö keskse osa moodustavad järgmised mõisted: kodakondsus, rahvus, keel ja Euroopa. Lähtudes nende definitsioonidest uurib autor nende mõistete vahelisi seoseid jaotades need vastavalt uurimistöö spetsiifikale alakategooriateks.

1.1 Kodakondsus

Kristina Kallas ja Kristjan Kaldur tõdevad, et kodakondsuse omamine on sageli otseselt seotud indiviidi kuuluvustundega riiki (Kaldur, Vetik et al., 2017: 5). See määrab õigusliku suhte inimese ja riigi vahel, kuid näitab ka indiviidi integreeritust kohalikku ühiskonda ja enamikel juhtudel ka suhtumist riiki üldisemalt (*ibid.*).

1.1.1 Eesti kodakondsus

Eesti Vabariigi Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne (2017a) defineerib kodakondsust kui „avalik-õiguslikku suhet, mis ühendab isiku vastava riigiga ja millest tulenevalt saab sellest isikust teatud hulga õiguste ja kohustuste kandja. Kodakondsus suhetele on iseloomulik, et see põhineb erilisel solidaarsus suhtel asjaomase riigiga ning õiguste ja kohustuste vastastikusel.”

Eesti kodakondsusele on õigus igal lapsel, kelle vähemalt üks vanematest on Eesti kodakondsusega (Eesti Vabariigi Põhiseadus, 1992). Eesti Vabariigi kodakondsusseadus sätestab veelgi detailsemalt kodakondsuse omamise korra ja selle omandamise põhimõtted.

Kuigi lähtuvalt Euroopa Nõukogu kodakondsuse Euroopa konventsioonist, ei ole kodakondsus seotud omaniku etnilise taustaga (Eesti Vabariigi Põhiseadus, kommenteeritud väljaanne, 2017a), seostatakse Eestis endiselt kodakondsust ka rahvusega, sest Eesti Vabariigi näol on tegemist rahvusriigi mõistega (Eesti Vabariigi Põhiseadus, kommenteeritud väljaanne, 2017b). Nõnda joonistub selgelt konflikt vene emakeelega noorte jaoks nende kodakondsuse ja rahvuse vahel. Käesoleva uurimistöö autor küsib, kas Euroopa kodakondsust tajutakse kui kompromissi Vene ja Eesti

kodakondsuse vahel tänu oma universaalsemale käsitlusele - tegemist ei ole rahvuskeskse mõistega (nagu Eesti kodakondsus olema kipub) vaid pigem rahvusülese.

1.1.2 Vene kodakondsus

Eestis on Venemaa kodanikke 2000 aastate keskpaigast alates olnud stabiilne 7% (Kaldur, Vetik et al., 2017: 5). Samas on Eesti Vabariigis keskel läbi iga neljateistkümnese inimese Vene kodakondsusega, mis on osakaalu poolest suuruselt teine maailmas (välismaal elavate venelaste arvu mõttes) (Trunin, 2017).

Ometi omandas 2018. aastal Vene kodakondsuse Eestis 600 inimest, Eesti kodakondsuse 700 inimest (ERR, 2018). Seega omandati enam Eesti kui Vene kodakondsust. Ühe põhjusena võib tuua Vene kodakondsuse omandamise protsessi ajanõudlikkuse ning kulukuse, mis on suurem kui Eesti kodakondsuse omandamise puhul (Trunin, 2017).

1.1.3 Euroopa kodakondsus

Riigid annavad poliitikaloome (hariduses, keeleliselt, kodakondsus valdkonnas) kaudu märku oma elanikele, keda eelistatakse nende maal elama (Jašina-Schäfer, Alina, 2019: 102). Kehtestatud regulatsioonid mõjutavad otseselt ka elanike igapäevaelu ning nõnda ka „meie” ja „nemad” gruppide teket (*ibid.*). Kui piirid „meie” ja „nende” vahel on väga ranged, mõjutab see ka „nende” grupi kuuluvustunnet antud ühiskonda ja annab neile ajendi justkui uute suhete loomiseks teiste ühiskondadega (*ibid.*).

Käesoleva töö autor lähtub antud töö koostamisel just sellest arusaamast Eesti kontekstis: kuna Eestis elavad venelased on grupeeritud „nendeks”, on neile antud ajend tegemaks tutvust teiste ühiskondadega, kus neid ei grupeeritaks „nendeks”, vaid „meieks”. Käesoleva töö autor näeb Euroopa Liitu sellist alternatiivi pakkuva ühiskonnana Eesti ühiskonnas vene rahvusvähemusele.

1.1.3.1 Euroopa kodakondsuse mõiste

Euroopa kodakondsus on seotud Euroopa Liidu riigi kodakondsusega ning on sellest ka sõltuv (Eesti Vabariigi Põhiseadus, kommenteeritud väljaanne, 2017). Eesti Vabariigis on Euroopa kodakondsus seotud Eesti kodakondsusega. Euroopa kodakondsus loodi

Maastrichti leppega (aastal 1992), mida hiljem on asutud tõlgendama kui esimese püüdena luua rahvusülene kodakondsus (Olsen, 2013: 506, 507).

Euroopa kodakondsusega on võimalik kodanikul:

- elada ükskõik millises liikmesriigis,
- töötada ükskõik millises liikmesriigis,
- hääletada Euroopa Parlamendi valimistel,
- taotleda diplomaatilist kaitset iga liikmesriigi esinduse poolt,
- pöörduda Euroopa ombudsmani poole (Veebel et al: 25).

Yossi Harpaz (2016) tõdeb, et Euroopa Liidu riigi kodakondsus erineb teiste riikide omast just selle tõttu, et selle kaudu on võimalik reisida, töötada ja õppida ka teistes liikmesriikides (viisavabalt) nagu oma koduriigis. Ka E. Olsen (2013: 511) toob välja, et Euroopa kodakondsus annab täiendavaid hüvesid juba omatavale Euroopa Liidu riigi kodakondsusele, mitte ei asenda viimast.

1.1.3.2 Euroopa kodakondsuse tõlgendused

Hoolimata erinevatest teguritest, mis indiviidi jaoks oma kodakondsuslikul defineerimisel mõju avaldavad (näiteks keeleline segregatsioon), on oluline uurida, kas intervjueritavad noored tajuvad Euroopa Liidu kodakondsusega kaasnevat hüvesid, mida Euroopa Liidu välised riigid ei oma. Antud tähelepaneku on teinud Yossi Harpaz (2016) selgitades, et tänapäeva aina globaliseeruv maailmas defineerib just kodakondsus inimese positsiooni.

Jo Shaw toob välja, et Euroopa kodakondsuse näol on tegemist õiguspõhise süsteemiga, mille raames omades kodakondsust liikmesriigis, omatakse automaatselt ka õigust Euroopa kodakondsusele (Jaques, 2014). Siiski leiab E. Olsen (2013: 507), et Euroopa kodakondsuse näol ei ole tegemist traditsioonilise definitsiooniga kodakondsusest. See peaks omama „teatud eeldusi nagu ühist keelt, ajalugu ja poliitilist kultuuri”, loomulikult ka ühist territooriumi, mille hulgast kogu süsteemi ainult viimasele aspektile (territoorium) üles ehitada on rohkem kui keeruline (Olsen, 2013: 507). Ta tõdeb oma uuringus, et Euroopa kodakondsuse näol on tegemist mitte rahvuspõhise mõistega, küll

aga otseselt on see mõiste seotud Euroopa üldisel poliitmaastikul toimuvaga ning seega esitab Euroopa kodakondsus väljakutse kodakondsuse mõtestamisele ja mõistmisele (Olsen, 2013: 506). Samuti väidab ta, et Euroopa kodakondsuse näol ei ole siiski tegemist kodakondsusega, mis vaataks kaugemale rahvuspõhisest lähenemisest (*ibid.*).

Oma käsitluses toob Olsen (2013: 512) välja, et Euroopa kodakondsuse põhimõttekohaselt ei tohi diskrimineerida teisest rahvusest indiviide, mis tähendab, et ka Euroopa kodakondsus adresseerib rahvuse tasandi küsimust juba enda definitsioonis. Käesoleva töö autor uurib, kas Euroopa kodakondsust seostatakse Eesti kodakondsusega ning kas seda osatakse ka eraldi defineerida?

Jan Logemann (2013: 3) tõdeb, et viimaste kümnendite vältel on migrandid jäänud sageli siiski oma kodukohaga seotuks ning defineerinud end välismaalastena, harva esmalt ja ainult eurooplastena. Seega ei ole Euroopa kodakondsus kodanike jaoks primaarne. Antud arusaamast lähtub ka käesolev uurimistöö, mis esitab eelduse, et Eestis elavad noored näevad end pigem välismaalastena (sest ei näe end eestlastena, hoolimata kodakondsuslikust staatusest) ning otsivad seega alternatiivi Eesti ühiskonnale Euroopa ühiskonnast, sest ei seosta end piisavalt ka oma kultuurilise taustariigi Venemaaga.

1.2 Küsimus rahvusest, identiteedist

Etnilist identiteeti on võimalik käsitleda kahte moodi: mõned teadlased tõlgendavad seda kui sünniga kaasnevat (inglise keeles *primordialism*) ning kogu elu vältavat identiteeti, teised teadlased väidavad, et seda konstrueeritakse elu vältel (inglise keeles *situationalism*) (Tuisk, 2012: 126). Kuna käesolev töö lähtub identiteedist kodakondsuse vahendusel (mida on võimalik elu jooksul omandada), võtab autor lähtekohaks loetus teisena olnud *situationalismi* käsitluse.

Alina Jašina-Schäfer (2019: 98) toob oma töös välja, et laiapõhjalisemast kontseptsioonist arusaamine on oluline, mõistmaks kuuluvustunnet ja enese identifitseerimist vene keelt emakeelena kõnelevate noorte hulgas - ei piisa ainult kodakondsusest ega keelelistest eelistustest, vaid arvesse peaks võetama ka inimeste emotsionaalsed suhted kohtade-

paikadega. Käesolev töö ei adresseeri siiski kõiki aspekte identiteedist kodakondsuseni, kuid teeb üldisema sissejuhatuse antud teema käsitlusse.

Triin Vihalemma ja Anu Masso (2007: 76) läbi viidud uurimus tõdes, et Eestis elavate venelaste valikuvõimalused oma identiteedi defineerimisel on laiad. Ühelt poolt on neil olemas mõnel juhul Vene kodakondsus, mis lubab neil mugavamalt reisida Venemaale, teisalt ei takista ka alalist elamist Eestis. Teiselt poolt on mõnel hoopis Eesti kodakondsus, mis lubab küll osaleda täisväärtusliku liikmena Eesti ühiskonnas, kuid mis ei välista võimalust, et vene emakeelega Eesti kodakondsuse omanik ei tunne end eestlasena ning tahab end arvata hoopis vene rahvuse esindajaks Eesti kodakondsusega.

Triin Vihalemm (Vihalemm et al., 2019: 49) toob välja neli kontseptualiseerimise võimalust eesti venelastele enese defineerimiseks:

1. „etnilis-kultuuriline vähemuse identiteet, mis põhineb peamiselt keelel ja usul,
2. ühiskondlik identiteet (inglise keeles *civic identity*), mis kombineerib endas keelelist ja koha-spetsiifilist identiteeti,
3. diasporaa identiteet, mis tugineb Nõukogude aja nostalgial ja samas on suhtumiselt ja maailmavaatelt omane Vene imperialismile,
4. kosmopoliitne identiteet, mis lähtub Euroopa või globaalsest lähtekohast ja korreleerub konsumeristlike väärtustega“.

Rahvuslik identiteet Eestis on tihedalt seotud eesti keele ja kultuuriga (Vihalemm et al., 2019: 52). Nils Muižnieks (2013: 307) aga kritiseerib eesti keele ja kultuurikeskset lähenemist Eestis ning nendib, et Eestil on palju probleematilisi kohti veel lahendada oma vene vähemuse integreerimise küsimusega, seda kõike just tänu valitsevale keelepoliitikale.

Haridus- ja keelereformide eesmärk on osalt noorte vähemusgruppide esindajate konkurentsivõimelisemateks muutmine luues neile võrdsed võimalused tööturul osalemiseks ja kõrghariduse omandamiseks, mis kõik toimub riigikeeles, eesti keeles (Muižnieks, 2013: 296). Keele igapäevase kasutamisega peaks kaasnema ka kultuuri parem mõistmine ning ühiskonda parem integreeritus.

Nõnda on ka loogiline järeldus, milleni jõuavad A. Aidarov ja W. Drechsler (2013: 107) tõlgendades Elvira Küüni tulemusi: sisserändajate, Eesti puhul peamiselt venelaste, kaob emakeel kolmandaks põlvkonnaks, kes Eestis sünnib, ära ning lapsed omandavad eestivenelase identiteedi. Sellega peaks ka kaasnema eesti keele omandamine ning selles hästi toimetulemine juba osaliselt tänaste Eestis elavate vene emakeelega noorte hulgas.

Tänapäevaks üle kümne aasta eest uuris Rémy Rouillard Eestis elavate venelaste mõtteid muu hulgas ka kolimise teemadel Venemaal. R. Rouillard (2008: 398) rõhutab oma käsitluses, et kui kaalutakse Eestist lahkumist või siia jäämist, siis tegelikult on tegemist põhimõttelise küsimusega ida ja lääne vahel sõltuvalt rahvuslikest või majanduslikest aspektidest. Käesolev uurimistöö küsis intervjuude käigus samuti, kui sageli käivad Eestis elavad vene emakeelega noored Venemaal ning kus riigis nähakse oma tulevikku.

1.3 Varasemad uurimistulemused

Kuna Eestis elavate venelaste puhul ei ole tegemist homogeense ühiskonnagrupiga, kes formuleeruks vaid lähtuvalt oma rahvuslikust või kodakondsuslikust seisust, on uuritud ka vene vähemuse enda sees aset leidvaid segregatsioone: kui edukaks peavad integratsioonimehhanisme Eestis näiteks tänapäevaks pensioniikka jõudnud siinsed elanikud või täna gümnaasiumi lõpetavad venelased - antud seisukohad ei pruugi sugugi ühtida. Erinevaid aspekte on kajastatud mitmetes uurimistöodes, kuid ka teadusartiklites nii Eestis kui välismaal.

Varasemalt on uuritud Eestis elavate venelaste ja teiste rahvusvähemuste olukorda näiteks integratsiooni monitooringute vahendusel, hiljuti aastatel 2015 ja 2017. Lisaks eraldi läbiviidud uuringutele on näiteks Kats Kivistik (2016) teinud ülevaate 2015. aasta Eesti integratsiooni monitooringust ajakirjas MIHUS. K. Kivistik (2016: 17) jõudis järeldusele, et kuigi üldiselt „lõimumise näitajad liiguvad õiges suunas ning eestlaste ja teiste rahvuste vahelised erinevused vähenevad”, on veel küllalt arenguruumi. Näiteks toob Kivistik välja, et noorte riigiidentiteedi tugevdamisele võiks kaasa aidata senisest enam, sest protsentuaalselt on vanema generatsiooniga võrreldes noortel kuuluvustunne madalam.

Käesoleva aasta aprillis avaldati Riigikaitse ja julgeoleku teadmiskeskuse poolt laiaulatuslik uuring eestivene noorte maailmavaadete teemal. Valimisse kuulusid 2800 noort Harjumaalt ja Ida-Virumaalt vanuses 16 kuni 20 eluaastat (Teperik & Senkiv, 2019: 1). Riigikaitse ja julgeoleku teadmiskeskuse uuring oli laiemahaardeliste tulemustega jõudes järeldustele nii meedia tarbimise hoiakute suhtes kui ka julgeoleku tajumisega Eestis (Teperik & Senkiv, 2019: 3). Käesolev uurimistöö keskendub konkreetsemalt kodakondsuse ja rahvuse küsimusele ega adresseeri tänast julgeolekupoliitikat.

Antud uurimus on ajendatud suuresti Triin Vihalemma ja Anu Masso uuringust (2007: 72-73), mille eeldusena on autorid välja toonud Eesti kui riigi, mille ideoloogiline kursimuutus (sotsialistlikust režiimist neo-liberalismi) on mõjutanud ka siinseid rahvuseid. Lisaks on eelmainitud Vihalemma ja Masso (2007: 73) uurimus üles ehitatud sarnasele eeldusele nagu käesolev töö: vene emakeelega noored on avastanud enda jaoks inglise keele vahendusel lääneriikide kaudu Euroopa identiteedi, mis pakub alternatiivi eesti identiteedi omandamisele. Siiski keskendub käesolev uurimistöö enam vene emakeelega noorte eneseidentifitseerimisele kas kodakondsuse või rahvuse kaudu arvestades mõlemat aspekti võrdses mahus. Lisaks fokuseerib antud töö autor uurimuse noortele samas kui Triin Vihalemma ja Anu Masso (2007: 77) uuring teeb järeldusi laiemas vanusegrupis – 15- kuni 75-aastased.

2 Uurimistöö eesmärk, hüpotees ja uurimisküsimused

Bakalaureusetöö eesmärgiks on selgitada välja, kuidas vene emakeelega noored mõtestavad enda jaoks kodakondsust ning selle seotust rahvusega.

Autor püstitab hüpoteesi, et Eestis elav vene emakeelega noor ei tunne suurt seotust Eesti ega Venemaa ühiskonnaga (hoolimata oma kodakondsuslikust staatusest) ning näeb end pigem osana Euroopast, seda just Euroopa kodakondsuse vahendusel.

Käesoleva uurimistöö kesksed küsimused on järgnevad:

1. Kuidas mõistab vene emakeelega noor Eesti, Vene ja Euroopa kodakondsust?
2. Kuivõrd kattuvad kodakondsus ja rahvuslik enesemääratlus valimisse jõudnud vene emakeelega noorte meelest?
3. Kas Euroopa kodakondsus on olulisem kui rahvuslik kodakondsus ja miks?

Uuring panustab Eesti ühiskonda ühe võtmeküsimuse analüüsimisega - kuidas uuringus osalenud vene emakeelega noored Tartust ja Tallinnast mõtestavad enda jaoks kodakondsust ja rahvust. Selle kaudu ei ole võimalik teha ammendavaid ja kõikehõlmavaid järeldusi Eestis elavate vene emakeelega noorte arusaamade kohta antud teemal, kuid suunda näitab antud uurimus küll.

3 Metoodika

Uurimistöö meetodiks on poolstruktureeritud intervjuud. Antud töö kolmele uurimisküsimusele leiab autor vastused intervjuerides kümmet noort kümne küsimusega (vt. Lisa 1).

3.1 Meetodi valik

Kuna autori eesmärgiks oli viia läbi kvalitatiivne uurimus, mis võimaldaks paremini kvalitatiivse uurimuse vastuseid analüüsida, valis autor meetodiks just intervjuu. Antud töös kavatseb autor kasutada andmeid, mida ta kogus kümne isiklikult läbi viidud individuaalintervjuu kaudu.

Intervjuueeritavate leidmiseks kasutas autor lumepalli meetodit: autor võttis esimese intervjuueeritavaga kontakti personaalselt (kutsutakse „seemneks“) ning järgmised intervjuueeritavad leidis ta eelneva intervjuueeritava soovitusel lähtudes valimile seatud reeglistest (Lumepallivalim). Antud töös olid kaks „seemet“ – üks Tallinnas, teine Tartus – M1TL-22-EK Tallinnas ja M5TR-19-EK Tartus.

Kuna andmete kogumisel kasutas autor lumepalli meetodit, ollakse teadlik ka esimese lähtevaliku probleemist. Siiski peab autor antud meetodit kõige paremaks valikuks, sest selle kaudu on autoril endiselt võimalik leida tee võimalikult laia spektrumi inimesteni. Samas ei ole nad ka autori enda tutvusringkonnast pärit - ükski intervjuueeritav ei kuulu autori sõprusringkonda – „seemned“ sai autor oma tuttavalt.

3.2 Valim

Valimi moodustavad kümme noort vanuses 16 kuni 22. Nende elukohaks on Tartu või Tallinn, kodakondsuseks Eesti või Vene kodakondsus. Autor tõdeb, et kuna Vene kodakondsusega noori on protsentuaalselt elanikkonnas vähem, on ka antud töös neid vaid 10%. Lumepalli meetodi kaudu leiab autor kahes erinevas Eesti linnas vene emakeelega noored ning intervjuueerib neid eraviisiliselt umbes tund aega.

Linnade puhul on tegemist esindusvalimiga, sest just nendes maakondades on rahvastik Eestis ainukesena kasvavas trendis ning vene keelt emakeelena kõnelejate osakaal on Harjumaa (Tallinn) puhul Eesti keskmisest kõrgem, Tartumaa (Tartu) puhul natuke madalam (Tiit & Servinski, 2015: 33, 47). Samuti on Tartu ja Tallinna puhul tegemist hariduskeskustega Eestis (Tiit & Servinski, 2015: 75). Kuna valimi moodustavad noored, pidas käesoleva töö autor oluliseks lähtuda ka hariduslikust aspektist.

Lähtudes eeldusest, et ka keskkond, milles noor viibib, mõjutab tema maailmapilti, nendib autor, et paremas valimis oleks olnud võrdselt vene ja eesti kodakondsusega noori. Samuti leiab autor, et veelgi mitmekesisema ja laiemahaardelisema järelтусeni oleks võimalik jõuda, kaasates valimi linnade nimistusse ka Narva või noori, kes ei elaks linnas vaid väiksemates maakohtades. Antud uurimuses jäid need nõudmised täitmata peamiselt logistilistel põhjustel - töö autor õppis täiskoormusega Tartus ega saanud vajalikul määral raskemini ligipääsetavatesse kohtadesse kohale minna ning intervjuusid läbi viia.

Antud töö valimisse kuulusid kümme vene emakeelega noort (kodeeritult):

1. M1TL-22-EK,	6. N2TR-19-EK,
2. M2TL-22-EK,	7. N3TR-16-VK,
3. M3TL-21-EK,	8. M5TR-19-EK,
4. M4TL-19-EK,	9. N4TR-17-EK,
5. N1TL-18-EK,	10. N5TR-19-EK.

Koodi koostamisel võttis autor arvesse intervjuueeritava sugu, elukohta, vanust ja kodakondsuslikku staatust ning koostas koodi järgnevatest lühenditest:

- M / N – mees- või naissugu
- 1 kuni 5 – intervjuueeritava järjekorranumber (suvalises järjekorras)
- TL / TR – elupaik Tallinn või Tartu
- 16 kuni 22 – intervjuueeritava vanus intervjuueerimise hetkel
- EK / VK – Eesti või Vene kodakondsus.

Koodi koostamist pidas autor oluliseks, et tagada intervjuueeritavate anonüümsus antud teema käsitlemises.

3.3 Andmete kogumine

Intervjuude läbiviimiseks sai autor üheksaga intervjuueeritavatest kokku silmast silma nii Tartus kui ka Tallinnas. Kümnes intervjuu toimus Skype vahendusel parema alternatiivi puudumise tõttu. Kõik intervjuud kestsid keskeltläbi alla tunni, kuid vestlus jätkus sarnastel teemadel ka peale ametliku osa lõppu.

Üheksa üks-ühele kohtumise vormis toimunud andmete kogumist toimus esmalt lindistamise teel, hiljem transkribeeris autor kogutud helifailide põhjal vastused ka tekstifailideks. Kümnes intervjuu ei ole helifailina saadaval, sest lindistamist ei toimunud, kuid omab vastuseid samasugustele küsimustele, mis ka teistele intervjuueeritavatele esitatud sai. Autor edastas intervjuueeritavale küsimused meili teel ning Skype teel toimunud vestluse käigus pani kirja intervjuueeritava vastused. Peale vestluse lõppu vaatas intervjuueeritav vastused üle ning täiendas vastavalt oma tõekspidamistele.

Intervjuude küsimused koostas autor lähtuvalt keskestest uurimisküsimustest. Eesmärgi oli intervjuude küsimuste puhul laias plaanis kolm:

- Esimesed kolm küsimust (vt. Lisa 1): saada aru, kui oluliseks peavad intervjuueeritavad kodakondsust ning kas ollakse teadlikud ka Eesti kodakondsusega kaasneva Euroopa kodakondsuse hüvedest.
- Järgmised neli küsimust (vt. Lisa 1): missuguseid mõtteid on kodakondsuse küsimus intervjuueeritavates tekitanud selle omamise käigus ning võimalike tegurite tuvastamine, mis neid asjaolusid mõjutanud on.
- Viimased kolm küsimust (vt. Lisa 1): kuidas näeb intervjuueeritav enda jaoks rahvust ning kuidas mõistab kodakondsuse ja rahvuse omavahelist seotust.

Töö autor tõdeb, et intervjuude käigus esitatud küsimused ei kattu kõikidel intervjuueeritavatel saajaprotsendiliselt. Kui töö kavandi faasis lähtus autor hüpoteesist, et vene emakeelega noored suhestuvad rohkem Euroopaga kui Eesti või Venemaaga just kodakondsuse põhiseel, siis juba esimeste intervjuude käigus sai selgeks, et nõnda see ei ole. Selle asemel liikus teema sageli rahvuse küsimusele, mis suunas ka autorit antud mõistet kaasama ning lähemalt uurima.

Vihalemma ja Masso (2007: 76) uuring nentis, et kui toimub venekeelsete inimeste keeleline segregeerumine, on reaalne nende koondumine omaette kogukonda, takistades nõnda integreerumist eestikeelse kogukonnaga. Et vältida eesti- ja venekeelse kogukonna rahvuslikku keelepõhist vastuseisu, küsis töö autor enne intervjuu läbiviimist igalt vastajalt, mis keeles ta antud teemat arutada eelistab. Töö autor pakkus intervjuueeritavatele võimalust viia intervjuu läbi inglise keeles, kuid kui vastaja pidas end piisavalt pädevaks ning tundis end mugavalt ka eesti keeles, viidi intervjuu läbi eesti keeles. Kõik intervjuueeritavad avaldasid soovi teha intervjuu eesti keeles. Töö autor teadvustas ka keelebarjääri olemasolu intervjuude tõlgendamisel.

Kuna autor ei pea ennast piisavalt pädevaks vene keeles suhtlemisel ega pole võimeline nõnda spetsiifilisel teemal intervjuud vene keeles läbi viima, oli intervjuueeritaval võimalik valida eesti ja inglise keele vahel.

3.4 Andmete analüüsimine

Kuna tegemist on kvalitatiivse uurimistööga, kasutas autor oma empiiriliste andmete analüüsiks intervjuu meetodit. Andmete koondamiseks koostas autor *Exceli* tabeli intervjuude küsimustest ja vastustest ning võrdles intervjuueeritavate antud vastuseid.

Kategooriad olid järgnevad:

- vastajate kodakondsuslik taust,
- teadlikkus Euroopa kodakondsuse olemusest,
- vastajate rahvuslik enesemääratlus (piiranguteta),
- vastajate rahvuslik enesemääratlus (eestlane või venelane),
- vanemate kodakondsuslik taust,
- Venemaal käimine (sagedus),
- Euroopa kodakondsuse esiletoomine enne Eesti kodakondsust,
- kodakondsuste tuleviku hindamine 10 aasta perspektiivis (Eesti, Euroopa ja Vene kodakondsus).

4 Intervjuude tulemused

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli saada teada, kuidas vene emakeelega noored mõtestavad enda jaoks kodakondsuse olulisust ning selle seotust rahvusega. Selle saavutamiseks püstitati kolm uurimisküsimust, mis intervjuude käigus ka vastused leidsid:

1. Kuidas mõistab vene emakeelega noor Eesti, Vene ja Euroopa kodakondsust?
2. Kuivõrd kodakondsus ja rahvuslik enesemääratlus kattuvad valimisse jõudnud vene emakeelega noorte meelest?
3. Kas Euroopa kodakondsus on olulisem kui rahvuslik kodakondsus ja miks?

4.1 Vene emakeelega noorte arusaam kodakondsusest

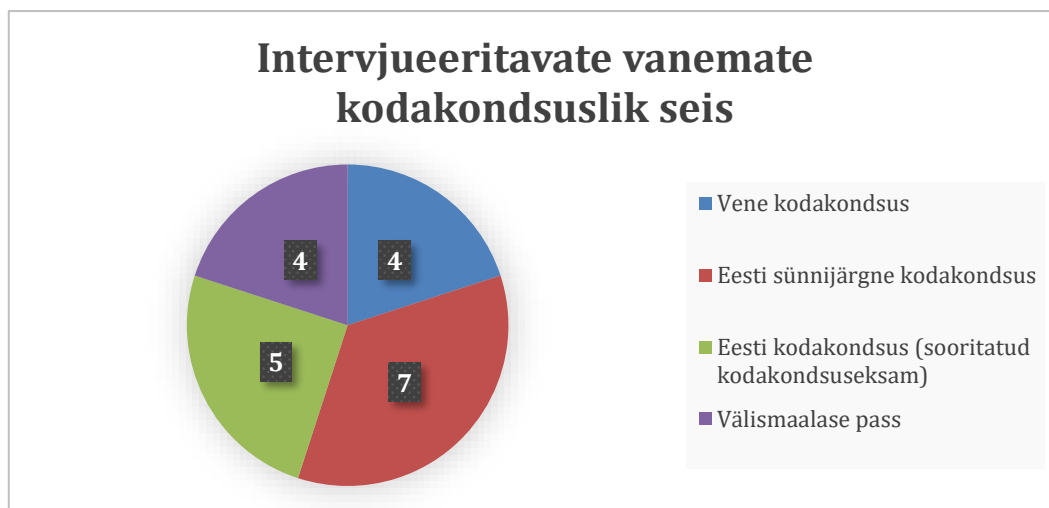
Antud töö valimis olid 90% vastanutest Eesti kodakondsusega, kuid vaid 50% vastajatest pidasid end eestlasteks. See demonstreerib eredalt, et vene emakeelega noorte hulgas ei ole ühtset arusaama kodakondsuse rollist või olulisusest indiviidi elus.

Nagu käesoleva töö valimis, nõnda oli ka Riigikaitse ja julgeoleku teadmiskeskuse läbiviidud uuringu valimis vaid 10% Vene kodakondsusega inimesi (Teperik & Senkiv, 2019: 2). Sellegipoolest oli mõlemal puhul venelasteks end klassifitseerivate noorte hulk suurem kui Vene kodakondsuse omajate hulk: käesolevas töös identifitseeris end venelasena 20%, mis võrreldes 33% Riigikaitse ja julgeoleku teadmiskeskuse läbi viidud uuringuga, on sarnases suurusjärgus (*ibid.*). Antud võrdlused kinnitasid arusaama, et vene emakeelega noored ei samasta alati kodakondsust ja rahvust.

4.1.1 Erinäoline kodakondsuslik taust

Kuna antud töös lähtus autor arusaamast, et identiteet ja ka rahvus on konstrueeritav ning aja vältel arendatav, uuriti intervjuueeritavate käest nende vanemate kodakondsuslikku tausta. Diagrammil (vt. Joonis 1, lk 20) on kujutatud kõigi 20 lapsevanema kodakondsuslik seis kokkuvõtval kujul.

Kõige levinum kodakondsus oli nii emade kui ka isade puhul Eesti kodakondsus (12 inimest). Emade puhul järgnes välismaalase pass (kolmel ema) ning isade puhul oli populaarsuselt teine Vene kodakondsus (kolmel isal).

Joonis 1. Intervjueeritavate vanemate kodakondsuslik seis

Kõikidel valimisse sattunud intervjueeritavatel endil olid sünnijärgsed kodakondsused, üheksal vastajal Eesti kodakondsus ning ühel Vene kodakondsus.

4.1.2 Mõtted kodakondsuse vahetamisest

Uurimistöö käigus selgus, et kõik vastajad olid mingil hetkel oma elust kaalunud kodakondsuse vahetamist. Samme selle suunas keegi siiski astunud ei olnud. Peamiste põhjustena, miks kaaluti kodakondsuse vahetamist, oli mässumeelsus teismeeas, soov mugavamalt Venemaad külastada või kaitseväeteenistusest eemale hoidmine.

M3TL-21-EK: „Ainukene kord, kui see mõte käis läbi minu peast, et võtta vene oma [kodakondsus], oli, kui kaitseväge peab [pidi] minema.“

Antud küsimusele vastamise puhul tõdeti küll, et kui kunagi kolitaks Venemaale, oleks kodakondsuse vahetamine päriselt kaalumist vääriv aspekt, sest nõnda on oma riigi teemadel võimalik kaasa rääkida ning mõne puhul tunda end osana ühiskonnast. Siiski ei olnud kolimise peale tõsiselt mõelnud ükski vastaja. Peamiselt, sest nenditi, et Venemaal ei tunta end saajaprotsendiliselt venelastena. Seega ei nähta kolimises lahendust. Antud vastus ühtis mõningal määral ka R. Rouillardi käsitlemusega, sest intervjuude vältel toodi samuti välja elamistingimuste erinevus – Eestis elamist seostati läänega, Euroopaga, ning lahkumise peale ei olnud keegi tõsiselt mõelnud.

Autorile üllatuslikul kombel tõi topeltkodakondsuse mõistet intervjuude käigus välja vaid üks intervjuueeritav. Näiteks sümpatiseeris intervjuueeritavale N1TL-18-EK eestivenelase mõiste rahvuse kohta, kuid korduvalt rõhutas ta ka kodakondsuse vastavusse minemise vajaka jäämist rahvusega. Seega tõi ta välja, et kui ta defineerib end eestivenelasena, peab ta oluliseks ka topeltkodakondsuse omamist - eesti-vene kodakondsuse võimalust.

4.1.3 Kodakondsuste tulevikust

Intervjuude käigus palus töö autor intervjuueeritavatel hinnata kolme kodakondsuse tulevikuväljavaateid 10 aasta perspektiivis. Autor ei defineerinud vastajatele, mida „tähtsus” tähendab ning tõlgendas vastajate endi vastustest ja täiendustest lähtuvalt, mida intervjuueeritav „tähtsuse” all silmas pidas.

Eesti kodakondsust hinnati pigem stabiilseks, kui kehtima jääb sarnane poliitika, kuid üks vastaja tõi välja, et näeb potentsiaali arenguks vaid siis, kui Eesti ei jätka viimastel kuudel valitud poliitilist rada - ühiskonna avatust pidas vastaja esmaoluliseks ka kodakondsuse olulisuse hindamisel.

Euroopa kodakondsust hinnati üldiselt kas stabiilseks (ehk samasuguseks ka 10 aasta pärast) või tõusvaks. Siiski lisati korduvalt ka klausel, et Euroopa kodakondsuse olulisus saab tõusta vaid siis, kui Euroopa riikide vahel toimub senisest suurem lõimumine.

*M5TR-19-EK: „Ma arvan siis, kui kõik Euroopa Liidu liikmesriigid
on nõus tihedama koostööga, tihedamate sidemete loomise ja
suurema röhupanemisega Euroopa Liidu konföderaliseerimisele, või
siis isegi föderaliseerimisele.”*

Vene kodakondsust ei hinnanud keegi tõusva olulisusega kodakondsuseks. Mitu vastajat põhjendasid seda tänase naaberriigi poliitilise kursiga, millega intervjuueeritavad detailidesse laskumata ei nõustunud. Sellest selgus ka, et mitmed vastajad seostasid kodakondsust samanimelise riigi välispoliitikaga. Samas toodi ka välja, et kui elada Venemaal, siis on Vene kodakondsuse omamine täpselt sama tähtis kui Eestis elades omada Eesti kodakondsust. Seega pidasid intervjuueeritavad oluliseks, et kui omada kodakondsust, võiks see olla koduriigiga sama.

4.2 Vene emakeelega noorte eneseidentifitseerimine rahvuse küsimuses

Intervjuude käigus sai kinnitust arusaam, mida on tõdetud ka varasemate uuringute raames korduvalt: vene rahvusvähemus Eestis ei ole üks homogeenne grupp ning noorte hulgas tuleb see väga tugevalt välja. See kerkis esile eredalt vastaja rahvuse defineerimise juures. Rahvuse küsimuse juures läks vastajatel keskmiselt rohkem aega vastuse andmisega.

Kodakondsus puhul on küsimus võrdlemisi selge ning kahetisi mõtlemiskohti vähe. Rahvuse küsimus demonstreerib aga eredalt, kuivõrd keeruliseks ja mitmekesiseks võib antud küsimus osutuda:

- viis vastajat peab end eestlaseks,
- kolm vastajat defineeris end eestivenelasena,
- kaks vastajat klassifitseeris end venelaseks.

Kui vastajatel oli võimalik valida vaid kahe variandi, eestlase ja venelase vahel, olid vastused mõne võrra erinevad:

- üks, kes end esmalt eestivenelasena esitles, valis eestlase kategooria ning tõdes, et välismaal käies esitleb temagi end pigem eestlasena - vastupidist seletada on väga keeruline,
- teine, kes esmalt esitles end eestivenelasena, valis venelaseks olemise ning tõdes, et tegelikult tunneb ta sellest osast endast väga puudust,
- kolmas, kes end eestivenelaseks klassifitseeris, jäi resoluutselt arvamusele, et ei kuulu õieti kumbagi gruppi ning valib alati kolmanda variandi - "muu".

M4TL-19-EK: „Eri rahvusest inimesed võivad omandada erinevaid kodakondsuseid. Ta on selle riigi esindaja, aga ei tähenda, et on selle rahvuse esindaja.”

4.2.1 Segregatsiooni tunnetus

Suhtlemist eestlastega hinnati üldiselt positiivselt ning üks intervjuueeritav lausa vastandus rahvuste segregatsiooni probleemipüstitusele nentides, et tema vastuseisu eesti ja vene rahvuste vahel ei näe, segregatsiooni samuti ei taju. Mõtteviis, et kui tahad, siis

saab suheldud ka, oli intervjuueeritavate hulgas laiemalt levinud kui vaid ühe intervjuu raames. Seda rõhutati peamiselt omavanustega suhtlemise puhul.

Siiski vanema generatsiooni esindajatega suhtlemist toodi välja problemaatilisena. Mitmed vastajad on kogenud oma elu vältel ka varem rahvuse põhjal diskrimineerimist, halvustavat suhtumist. Omavanuste puhul tuuakse välja, et kuulatakse ära, kuid vanema generatsiooni puhul tajuti selgelt, et vestluse ja argumentatsiooni pidamine on keeruline. Ühes intervjuus toonitati siiski, et hoolimata kõigest on oluline seda diskussiooni siiski hoida üleval.

N5TR-19-EK: „Ma arvan, et see, millest vanem generatsioon tihti aru ei saa, on see, et ma olen siiski laps. Ma ei saa võtta [vastutust teiste tegude eest].”

4.2.2 Keeleõpe koolides

Kõik intervjuud viis autor läbi eesti keeles. Üllatuslikul kombel eelistasid intervjuueeritavad vastata inglise keele asemel eesti keeles, isegi juhul, kui tuldi venekeelse õppega koolist.

M2TL-22-EK: „Mul ei ole nii palju praktikat inglise keeles. Ainult äris, aga seal on ka väga konkreetne ja vähe juttu on. Mul on mugavam eesti keeles.”

Samuti toodi korduvalt esile, et kuna eestivenelased valdavad kahte keelt, siis nende ladusus sõltub ka kasutusrohkusest. Näiteks toodi välja, et kui elatakse pikemaajaliselt (nädalate või kuude kaupa) Venemaal, muutub ka vene keel ladiusamaks, sest tol hetkel on tegemist dominantsema keelega.

Samas tõid eesti kooli taustaga intervjuueeritavad välja, et on mures oma vene keele oskuse pärast. Näiteks nii N2TR-19-EK kui ka N1TL-18-EK tõid esile, et nad tahaksid osata vene keelt just grammatika poole pealt praegusest paremini.

Korduvalt toodi ka välja halba eesti keele õppe taset vene koolides, aga ka eesti koolides halba vene keele õppe taset. Mõned vastajad pakkusid, et eesti ja vene koolide ühendamine oleks lahendus, eriti, kuna ka kõrgharidust pakutakse Eestis peaaesjalikult eesti keeles ning nõnda oleks ka kõrghariduse omandamine kergem. Enamik aga tõdes, et pigem võiksid olla vaba aja tegevused või nii õelda kergemad tunnid (näitena toodi kehaline kasvatus, käsitööõpetus) eesti keeles, sest sealset on võimalik lihtsamini omandada.

MITL-22-EK: „Vene koolides ei olnud eesti keele õpetajaid ka. Mulle vanemad mõlemat ütlesid, et nende koolides oli hästi suur probleem, et lihtsalt polnud õpetajaid, kes saaksid õpetada. Ja praegu on see ka probleemiks, kusjuures, koolides, nii eesti kui ka vene koolides. See probleem ei ole kadunud ja juba nii palju aastaid on möödunud. Miks valitsus midagi ei tee, ma ei saa aru.”

4.3 Euroopa ja Euroopa kodakondsusega suhestumine

Jan Logemanni (2013: 3) tõdemus, et migrandid jäävad sageli oma kodukohaga seotuks ega defineeri end esimesena eurooplastena, ei leidnud antud uurimistöös kinnitust, sest mitte ükski vastaja ei tunnetanud end sisseerändajana. Kuigi üks vastaja tõi välja, et temasse on suhtunud kui sisseerändajasse või sisseerändaja lapsesse (halvustava alatooniga), et pea ta end selleks, sest Eesti on tema kodu. Teine pool Jan Logemanni (2013: 3) mõttest osutus tõseks - keegi ei defineerinud end esimesena eurooplastena.

4.3.1 Euroopa identiteedi vähene tunnetus

Autor järeldas läbi viidud intervjuudest, et Euroopa kodakondsust mõistetakse ning teatakse selle omamisega kaasnevaid hüvesid, kuid kui arvesse võtta ka sageli esinenud mõtteviisi, et kodakondsus on vaid paber, ei ole võimalik Euroopa kodakondsusele liialt palju kaalu anda.

N2TR-19-EK: „Minu jaoks on see lihtsalt puhtalt midagi, mida ma saan, mis on paberil. Ma olen nüüd Eesti kodakondsusega või Vene kodakondsusega, otseselt minu jaoks ei olegi see väga tähtis.”

Euroopa liitu nähti üldiselt pigem positiivsetes toonides. Kõik intervjuueeritavad teadsid, mida tähendab Euroopa Liit ning mida võiks tähendada Euroopa kodakondsus. Teadlikud oldi peamiselt liikumisvabadusest indiviidide tasandil, aga ka majanduslikest aspektidest.

MITL-22-EK: „Ma ütleks, et see annab kasu tervele Euroopa Liidule. See voolavus ei ole piiratud üldse, et inimesed saavad liikuda, saavad töötada teistes riikides. See on pigem kasu. Import - eksport on niivõrd lihtsustatud, et inimestel on ka tunne, et nad on vabad. Nad ei ole kinni selle riigiga, kus nad elavad. Meil on siin hea elada, hea vabadus, sa võid ise otsustada, kus sa elad, kas sa elad.”

Euroopat peetakse peamiselt rahvusteüleseks kontseptsiooniks ega tõsteta liikmesriikidega samale pulgale. Mõnele intervjuueeritavale oli idee euroopa rahvusest lausa vastumeelne, sest eelistati rahvuse konkreetse riigi põhist defineerimist. Siiski jäi tavaliselt intervjuude lõpus Euroopa kodakondsuse mõiste pigem positiivses valguses, sest seda seostati võimalusega käia välismaal.

N4TR-17-EK: „Jah, ma ilmselt tunnen end eurooplasena. Ma ei tunneks ennast ebamugavalt, kui ma oleksin kuskil välismaal.”

Kuigi oldi ühel nõul, et vaba liikumine on Euroopa kodakondsuse omamise juures väga suur hüve, toodi välja, et esmajärgus peetakse oluliseks siiski oma rahvusriigi kodakondsust ning Euroopa kodakondsus on vaid lisandväärtust pakkuv.

5 Arutelu

Intervjuude tulemus kummutas töö alguses autori püstitatud hüpoteesi kohaselt peaks Euroopa kodakondsusega suhestumine pakkuma alternatiivi Eesti või Vene kodakondsusele, sest too ei nõua eesti keele piisaval määral omandamist ning samas pakub liikumisvõimalusi mitmetes Euroopa Liidu riikides. Siiski ei tunnistanud antud arusaama omaks mitte ükski intervjuueeritavatest ning hüpotees ei leidnud kinnitust.

5.1 Euroopa jääb kaugeks

Töö autor jõudis järeldusele, et vene emakeelega noored ei suhestu Euroopa kodakondsusega rohkem kui Eestiga – keegi ei valinud Euroopa kodakondsust üle Eesti või Vene kodakondsuse omamise.

Juba antud uurimistöö valimisse ei sattunud keegi, kes kodakondsuse temaatikat oleks eelistanud arutada inglise keeles. Sageli nenditi, et piisavad oskused sel teemal inglise keeles arutlemiseks puuduvad, kuid leidis ka neid, kes hindasid end selleks suutelisteks, kuid sellegipoolest eelistasid eesti keelt.

See näitab, et kõik vene emakeelega noored ei ole leidnud teed inglise keeleni ning sellest tulenevalt ka Euroopani. Pigem väärtustatakse kohaliku keele selgeks õppimist, eesti keele omandamist. Eesti keele oskust peetakse primaarseks juba igapäevatoimingute tegemisel, et Eestis edukalt toime tulla. See arusaam läheb ka kooskõlla Eesti riigi taasiseseisvumise ajast kujunenud integratsioonipoliitikaga - rõhu asetamine vene vähemuse integreerimisele käib eesti keele kaudu (Aidarov & Drechsler, 2013).

Arvestades vastajate meelsust valida rahvuslik kodakondsus üle Euroopa kodakondsuse ning inglise keeles vastamise mitte eelistamine, on võimalik järeldada, et kuigi vastajad on kursis Euroopa Liidu ja Euroopa kodakondsuse pakutavate hüvedega, ei tunne keegi vastajatest end esmajärgus eurooplasena. Esikohale tõstetakse siiski riiklik kuuluvus, kas rahvuse või kodakondsuse kaudu. Seega ei ole Euroopa mõiste eestivenelastest noorte hulgas väga levinud esmatähtis enese identifitseerimise variant.

5.2 Kahe rahvuse vahel

Intervjuude käigus tekkis korduvalt olukordi, kus intervjuueeritavad ei osanud selget vastust anda oma rahvuse kohta. Kuna see ei olnud kellegi jaoks ühtselt defineeritud (nagu kodakondsus seda riikide tasandil on), oli antud küsimus väga keeruline nii mõnelegi vastajale. Eriti problemaatiliseks kujunes küsimus, kui valima pidi vaid kahe variandi vahel - eestlane või venelane. See on mõneti ka mõistetav, sest sarnaselt N3TR-16-VK-le vastasid ka teised intervjuueeritavad oma identifitseerimise kohta välismaal järgnevalt:

*N3TR-16-VK: „Eestis ma teiste jaoks olen venelane, näiteks Eesti ühiskonnas ma olen venelane. Kui ma lähen Venemaale, siis kõik on:
„Aa, see on see tüdruk Eestist“.“*

Kõigil intervjuueeritavatel oli olemas otsene side Venemaaga: mõned teadsid, et neil on seal sugulased, enamik oli neil ka külas käinud. Suhtlust Venemaal elavate sugulastega toodi sageli välja, kuid nenditi ka, et seal elavate sugulaste ja sõpradega on võrdlemisi vähe ühist. Eestit nähakse teistsugusena Venemaast, alustades riikide poliitikast tavainimeste elutingimusteni välja. Need noored, kes olid veetnud Venemaal rohkem aega, tõid ka välja siinsed head elamistingimused ja sealsed kesised tingimused.

*NITL-18-EK: “Mulle ei ole seal kunagi antud valikut jääda selle
kõige sees venelaseks ja seega ma tunnen, et on minu eest otsustatud,
kes ma olen.“*

5.3 Vene emakeelega noored nimetavad end eestivenelasteks

Autor jõudis intervjuude käigus järeldusele, et ühtselt ei ole võimalik Eestis elavaid vene emakeelega noori klassifitseerida. Kõige lähedasem variant oli intervjuude põhjal eestivenelase mõiste – sellega suhestusid intervjuu ajal ka need, kes sellest varem kuulnud ei olnud ning see tõttu juba esimese avatud valikutega küsimuse ajal justkui vaid Eesti või Vene kodakondsuse vahel valisid, kuid peale intervjuud pikemalt selle sõna üle mõtlema ja arutlema jäid.

Kõige resoluutsemalt vastas antud küsimusele N2TR-19-EK, kes ka vaid kahe variandi puhul klassifitseeris end endiselt mitte eestlaseks ega venelaseks, vaid vajadusel lausa „muuks”.

N2TR-19-EK: „Alati on kolmas lahter, mis on „muu“. Kui ei ole, siis ma teen ise selle lahtri. Ma ei oska ennast nagu kuidagi lahtrisse panna. [...] Ma ise olen üldse mingi vikerkaar põhimõtteliselt. Ma ei suuda sobituda kuskile.”

Enamik vastanuist seostas oma tulevikku Eestiga. Ainult neiu, kes omas vene kodakondsust, tõi intervjuu vältel korduvalt välja välismaale õppima ja elama minemise varianti. Ülejäänud intervjueeritavad jäid kas väga üldsõnalisteks, mitte osates konkreetsetelt öelda, kus nad end tulevikus näevad, või olid kindlad, et Eestist konkreetseid lahkumisplaane nad ei oma.

5.4 Arutelu kokkuvõte

Eestis elava vene emakeelega noore jaoks ei oma kodakondsus väga suurt tähendust - see ei ühti nende rahvusega, millega nad seostavad rohkem end. Kodakondsust nähakse kui paberit, mida igal elanikul kriteeriumite täites on võimalik endale elu jooksul soetada. Samuti ollakse siiski päri, et mugav on omada elukoha riigi kodakondsust.

Siiski ei nähta probleemi ka selles, kui indiviid ei oma üldse kodakondsust või ei oma elukoha riigiga sama. See pakub paljuski lisandväärtust neile, kes soovivad kuuluda riigi ühiskonda ning on huvitatud poliitilistel teemadel kaasa rääkimisest. Need, kel antud huvid puuduvad, ei pea ka kodakondsust omama.

Euroopa Liitu teatakse, samuti osatakse õigesti loetleda Euroopa kodakondsuse pakutavaid hüvesid, kuid nende rakendamist ning omamist nähakse pigem lisana Eesti kodakondsusele. Esimesena väärtustatakse ning identifitseeritakse end rahvusliku kodakondsuse kaudu ning alles teisena tunnistatakse, et ollakse ka eurooplane.

Palju keerulisemalt ja mitmetahulisemalt näevad Eestis elavad vene emakeelega noored rahvuse küsimust. Kuna seda ei nähta tugevas seoses kodakondsusega, sest puudub

võimalus topeltkodakondsuseks, on oma rahvuse defineerimisel ka rohkem erinevaid võimalusi.

Kuigi pooled vastajatest peavad end eestlasteks, on teine pool jagunenud veel omakorda ligikaudu pooleks - nendeks, kes peavad end eestivenelasteks või venelasteks. Kuna noored defineerivad rahvust enda jaoks erinevalt, on ka vastused rahvuse küsimusele erinevad. Läbivaks jooneks on siiski oma keele väärtustamine - nõustatakse, et seda peab oskama, kuid vähemalt sama tähtsaks peetakse ka eesti keelt - seda nähakse kui vahendit igapäeva elus edukamalt toime tulemiseks.

Kokkuvõte

Käesoleva uurimistöö eesmärk oli välja selgitada, kuidas mõistavad Eestis elavad vene emakeelega noored kodakondsust, kuidas rahvust ning nende omavahelisi seoseid.

Uurimistöö eesmärgini jõuti kolme keskse uurimisküsimuse kaudu: kuidas mõistab vene emakeelega noor Eesti, Vene ja Euroopa kodakondsust, kuivõrd kattuvad kodakondsus ja rahvuslik enesemääratlus valimisse jõudnud vene emakeelega noorte meelest, kas Euroopa kodakondsust peetakse olulisemaks kui rahvuslikku kodakondsust ja miks.

Samuti püstitas autor hüpoteesi: Eestis elav vene emakeelega noor ei tunne suurt seotust Eesti ega Vene ühiskonnaga (hoolimata oma kodakondsuslikust staatusest) ning näeb end pigem osana Euroopast, seda just Euroopa kodakondsuse vahendusel.

Siiski ei pidanud püstitatud hüpotees paika: ükski intervjuueeritavatest ei pidanud Euroopa kodakondsust enda jaoks olulisemaks kui Eesti või Vene kodakondsust. Euroopa kodakondsust nähti pigem kui lisandväärtust pakkuva kodakondsusena juba eksisteerivale rahvuslikule (Eesti) kodakondsusele.

Töö käigus selgus, et intervjuueeritavate jaoks ei olnud kodakondsuse omamisel suurt olulisust – seda nähti pigem kui paberit, pelka formaalsust, mis pakub soovi korral võimalusi ühiskonnaelu täisväärtusliku liikmena tegutsemiseks. Eesti ja Vene kodakondsust hinnati oluliseks, kui on soov osaleda valimistel. Samuti oldi teadlikud Euroopa kodakondsusega kaasnevatest hüvedest, muu hulgas liikmesriikide vahel ja kaupade vabast liikumine. Siiski ei peetud Euroopa kodakondsust olulisemaks rahvuslikust kodakondsusest.

Samuti selgus ka, et intervjuueeritavate arvates ei pea rahvuslik enesemääratlus ja kodakondsus tingimata kattuma. Kui kodakondsuse defineerimine oli vastajate jaoks üheselt mõistetav, siis rahvuse küsimus tekitas intervjuueeritavates oluliselt rohkem segadust ning pikemaid arutelukohti. Käesoleva töö autor jõudis järeldusele, et rahvuslik enesemääratlus oli vastajate jaoks olulisem kui kodakondsuslik määratlus.

Kuna töö käigus läbi viidud intervjuude raames tõstatisid ka teised noorte valdkonda puudutavad küsimused (näiteks integratsioon), on kindlasti potentsiaali uurida antud uuringust lähtuvalt edasi, kui õnnestunuks peavad vene emakeelega noored Eesti integratsioonipoliitikat (just keelelisest aspektist) ning kus nähakse peamisi puudujääke.

Samuti soovib autor võimaluse korral pühendada rohkem tähelepanu eesti ja vene koolide ühendamise küsimusele, sest antud teema tuli enamikes autori läbi viidud intervjuudes esile just intervjuueeritavate initsiatiivil. Kuna noored on ka tänase koolisüsteemi osad, oleks huvitav uurida, kuidas vene või eesti kodakondsusega noored teemat näevad ning kas nende hinnangutes on erinevused ka keele ja kooli kui kultuurikandjate aspektidest.

Kasutatud kirjandus

1. Aidarov, Aleksandr & Wolfgang Drechsler. 2013. „Estonian Russification of Non-Russian Ethnic Minorities In Estonia? A Policy Analysis.” *Trames: A Journal of the Humanities and Social Sciences*: 17 (2): 107.
2. ERR. 2018. „Eesti kodakondsust võetakse Vene omast rohkem.” 18. detsember. <https://www.err.ee/885820/eesti-kodakondsust-voetakse-vene-omast-rohkem> (külastatud 10. mai, 2019).
3. Eesti Vabariigi Põhiseadus, kommenteeritud väljaanne. 2017a. „Paragraaf 8.” <http://www.pohiseadus.ee/index.php?sid=1&p=8> (külastatud 25. oktoober 2018).
4. Eesti Vabariigi Põhiseadus, kommenteeritud väljaanne. 2017b. „Paragraaf 10.” <https://www.pohiseadus.ee/index.php?sid=1&p=10> (külastatud 11. mai, 2019).
5. Harpaz, Yossi. 2016. „Opinion: The Global Rise of Strategic Dual Citizenship.” *Henley & Partners*. 28. oktoober. <https://www.henleyglobal.com/industry-news-details/opinion-the-global-rise-of-strategic-dual-citizenship/> (külastatud 10. märts, 2019).
6. Jašina-Schäfer, Alina. 2019. „Where Do I Belong? Narratives of Rodina among Russian-speaking Youth in Kazakhstan.” *Europe-Asia Studies* 71 (1): 98, 102.
7. Jaques, Helen, 2014. „What is a EU Citizen? Interview with Professor Jo Shaw, Salvesen Chair of European Institutions” *AcademiaNet*, 21. mai 2014, <http://www.academia-net.org/news/what-is-a-eu-citizen/1286636> (külastatud 10. märts, 2019).
8. Kaldur, Kristjan, Raivo Vetik, Laura Kirss, Kats Kivistik, Külliki Seppel, Kristina Kallas, Märt Masso & Kristi Anniste. 2017. „Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2017.” Balti Uuringute instituut, SA Poliitikauuringute keskus Praxis: Tartu, 5, 86.
9. Kivistik, Kats. 2016. „Noorte lõimumine Eestis.” MIHUS 18: Noorsootöö ja kultuuritundlikus. Tallinn: SA Archimedes Noorteagentuur, 16-17.
10. Logeman, Jan. 2013. „Europe – Migration – Identity: Connections between migration experiences and Europeanness.” *National Identities* 15 (1): 3.
11. Muižnieks, Nils, Juris Rozenvalds & Ieva Birka. 2013. „Ethnicity and social cohesion in the post-Soviet Baltic states.” *Patterns of Prejudice* 47 (3): 296, 307.

12. Olsen, Espen D. H. 2013. „European Citizenship: Mixing Nation State and Federal Features with a Cosmopolitan Twist.” *Perspectives on European Politics and Society*, 14 (4): 506-507, 511-512.
13. Lumepallivalim.
<https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/27764/lumepallivalim.html> (külastatud 11. mai 2019).
14. Teperik, Dmitri & Grigori Senkiv. 2019. „Eestivene noorte maailmavaate põhijooned.” *Riigikaitse ja julgeoleku teadmiskeskus*.
15. Tiit, Ene-Margit & Mihkel Servinski. 2015. „Eesti maakondade rahvastik, hinnatud ja loendatud.” *Eesti Statistika. Statistikaamet*, 33, 47, 75.
16. Triin Vihalemm & Anu Masso. 2007. „(Re)Construction of Collective Identities after the Dissolution of the Soviet Union: The Case of Estonia.” *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity* 35 (1): 72-23, 76-77.
17. Triin Vihalemm, Jānis Juzefovičs & Marianne Leppik. 2019. „Identity and Media-use Strategies of the Estonian and Latvian Russian-speaking Populations Amid Political Crisis.” *Europe-Asia Studies* 71 (1): 49, 52.
18. Trunin, Mihhail. 2017. „Marginaalid ja sissesõitnud.” *Sirp*, 26. mai.
19. Tuisk, Tarmo. 2012. „The Ethno-National Identity of Estonian and Russian Youth in Respect of their Primordialist or Situationalist Orientations.” *Baltic Journal of European Studies Tallinn University of Technology* 2 (2): 126.
20. Rémy Rouillard. 2005. „Between East and West is North: The Loyalties and Allegiances of Russian Authors and Painters Living in EU Estonia.” *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 26 (5): 398.
21. Veebel, Viljar, Liina Kulu, Thomas Traguth, Bernd Hüttemann. „EL ajalooline kujunemine ja euroopastumise teooria” Tartu: TÜ Euroopa Kolledž.
22. Vero, Tacita. 2017. „The Gray Zone.” *Slate*. 13. märts. <https://slate.com/news-and-politics/2017/03/many-ethnic-russians-in-estonia-have-gray-passports-live-in-legal-limbo.html?via=gdpr-consent> (külastatud 7. mai, 2019).

Läbiviidud intervjuude küsimused

1. Mida tähendab sinu jaoks mõiste „kodakondsus”? Kas ja miks see oluline on?
2. Kas sa tead, mida tähendab Euroopa kodakondsus? Kas ja miks see oluline on?
3. Oled sa kunagi enne toonud esile enne rahvuslikku kodakondsust Euroopa kodakondsuse?
4. Oled Sa kunagi mõelnud kodakondsust vahetada?
5. Mis kodakondsus on su vanematel? Kas sa tunnetad ka põlvkondliku konflikti sel teemal?
6. Kas ja kui sageli külastad Venemaad?
7. Milliseks hindad järgnevate kodakondsuste tulevikku: eesti kodakondsus, vene kodakondsus, euroopa kodakondsus? Milliste väärtus suureneb, millistel väheneb 10 aasta perspektiivis?
8. Mis on „rahvus”? Kuidas seostub rahvus kodakondsusega?
9. Mis rahvuse esindajaks ennast pead?
10. Kui sulle antakse valida vaid kahe variandi - eestlane ja venelane - vahel, siis millise valid?

Citizenship, Nationality and the Connections Between Those Definitions as Told by the Estonians Whose First Language Is Russian.

Kristel Jakobson

Summary

Even though Estonian society is more homogeneous nowadays than it has been for decades, it is yet to resolve questions of minority groups, who do not define themselves solely based on citizenship but also have a close relationship with their nationality (including language, culture). The given thesis aims to understand how Russian speaking Estonian youth sees citizenship and on which level they find it to be connected with nationality questions and belonging to a European society.

To reach the goal of the thesis, 10 semi-structured interviews were conducted in Tallinn and Tartu with youth from 16 to 22-year-olds. The answers were analyzed and compared to previously conducted researches and to each other.

As the result of the study, the author came to the conclusion that most do not think highly of citizenship as it is mostly seen as simply a paper and does not necessarily collide with nationality owned by the Russian speaking Estonian youth. It will also be apparent that Russian speaking Estonian youth does not find European citizenship as a way of identifying themselves – more credit is given to the nation-based citizenship of individual countries.

**Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele
kättesaadavaks tegemiseks**

Mina,

(autori nimi)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

---

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on

(juhendaja nimi)

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, _____ *(kuupäev)*

(allkiri)